

11 נקודות למחשבה על מנגל, קורונה ומוסריות

מה יעלה בגורלו של המנגל, אולי אחד הסמלים המרכזיים של יום העצמאות? זו השאלה שטורדת את מנוחתם של אנתרופולוגים וחוקרי תרבות המגדירים את עצמם כ"חוקרי מנגל". או במילים אחרות: מה יכבה את האש קודם — הקורונה או הטבעונות?

רחל טלשיר 14.04.2021 08:36

1. במאמרו "'על האש: בשר, כוח, מרחב ולאומיות ביום העצמאות הישראלי' (2012), פורס פרופסור ניר אביאלי, ראש המחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה באוניברסיטת בן גוריון, מחקר שערך בגן סאקר בירושלים, בימי העצמאות שבין השנים 2002 ל-2009. המאמר מפרט את המנגנונים ששדרגו את המנגל משולי החברה הישראלית לאירוע מרכזי ואפשרו לו, בין היתר, לדחוק הצדה סמלים אחרים, רשמיים וממלכתיים יותר, כמו חידון התנ"ך, מטסי חיל האוויר, הדלקת המשואות וכיו"ב. לפי התרשמותו של פרופ' אביאלי, האירועים העממיים הצטמצמו בהדרגה והפכו לאירועי "על האש" אינטימיים יותר, אשר מתקיימים במרחבים פרטיים.

2. התחזיות הללו היו תקפות עד שנת 2020, בטרם מגפת הקורונה טרפה את הקלפים. כעת, פרופ' אביאלי סקרן לדעת כיצד תשפיע תקופת פוסט המגפה על הצורך הישראלי לציין את חגיגות יום העצמאות באמצעות עריכת מנגל. להערכתו, בחג הקרוב ייגבר הצורך לצאת מהבית, לבלות עם בני משפחה וחברים, כך שאנחנו צפויים לראות יותר אירועים המוניים. בטווח הרחוק, לעומת זאת, המצב יהיה שונה. "הקורונה היא מגפה הקשורה גם להידרדרות האקולוגית של כדור הארץ", הוא מסביר. "ניתן לצפות שתחלחל ההבנה על כך שהאופן בו אנחנו מגדלים ואוכלים חיות חייב להשתנות באופן רדיקלי".

3. פריצתם של אירועי המנגל ההמוניים התרחשה בראשית שנות ה-80, בהתאמה לשינוי החברתי-פוליטי של אותם ימים. "המנגל הוא חגיגה פומבית של 'מזרחיות'", מסביר פרופ' אביאלי. "הקבוצה הזאת הצליחה להתגבש ככוח חברתי, פוליטי ותרבותי והיא כיום הגמונית כמעט בכל תחום בחברה הישראלית".

4. דעיכתם של אירועי המנגל ההמוניים לא בהכרח קשורים לנסיקתה של הטבעונות. "באופן פרדוקסלי, זה כמעט הפוך", אומר פרופ' אביאלי. "פשוט נוספו גם אירועי מנגל טבעוניים. המוצרים הטבעוניים החדשים מצמצמים עוד יותר את הפער בין המנה הבשרית לטבעונית — כולל 'הדם' שעשוי מסלק וכו'".

5. המנגל, שנתפס מעבר לים כחגיגה של גבריות וכוח, הוא כמובן לא המצאה הישראלית, אך הסיבות בגינן הוא מתקיים אצלנו, שונות במהותן מהסיבות לקיומו במדינות אחרות. "המנגל הישראלי מבטא כמה שאלות מטרידות", אומר פרופ' אביאלי. "האם אנחנו חזקים או חלשים? האם אנחנו המעצמה

החזקה ביותר במזרח התיכון או עלה נידף ברוח אשר קורס תחת ארגוני טרור ונסחט על ידיהם? אולי הגיע הזמן להכיר ביתרונות ובהישגים שלנו, לקבל את העובדה שאנחנו בחרנו לחיות במזרח התיכון ולהפסיק לפחד. אז אולי לא נצטרך כל כך הרבה כנפיים, נקניקיות והמבורגרים מתועשים ופרגיות".

6. "אנחנו אוהבים לחשוב על העצמאות הלאומית כחופש מעריצות ומדיכוי", מוסיף יחיל צבן, חוקר ספרות ותרבות המזון הישראלי. "אבל העצמאות הלאומית מציינת גם את היכולת לשלול חופש מאחרים, ממיעוטים, מעם אחר, ממהגרי עבודה ומבעלי חיים". לדעתו, עובדה זו לא פוגמת בהנאתם של רוב האנשים מיום העצמאות ומהמנגל. "זה כמו לשאול אדם עשיר איך הוא מעז לטוס לחו"ל כאשר רחובות ספורים ממנו חיות משפחות שהמקרר שלהן ריק. רוב בני האדם תופשים את הזכות להרוג ולאכול בעלי חיים כזכות מקודשת, טבעית והגיונית".

7. במה שונה יום העצמאות משאר החגים? הרי נקניקיות, שניצלים וסטייקים הם עניין יומיומי בישראל. יום העצמאות הוא למעשה החג היחיד שהופך את הבשר — והדם שנלווה אליו — לעיקרה של השמחה, מה שהופך את היום הזה לסיוט של ממש עבור טבעונים, צמחונים וכל מי שמתנגד לאכילת בעלי חיים באופן אידיאולוגי. מבחינת צריכת הבשר בישראל, יום העצמאות הוא נקודת השיא בחודש הבשר הלאומי, שראשיתו בפסח וקצו בל"ג בעומר.

8. האם יש טעם לנסות להגביל את מנהגי המנגל ביום העצמאות, לטובת מתנגדי אכילת הבשר? "אני חושב שאם תשאלי את רוב הישראלים מה הם מעדיפים — לוותר על אכילת בשר או על דמוקרטיה, הם כנראה היו בוחרים בסטייקים", אומר צבן. פרופ' אביאלי מאמין שזה דווקא אפשרי, אבל מדגיש שההגבלות צריכות לבוא מלמעלה: "יש להגביל באופן דרסטי ייצור ומכירה של בשר, על ידי חקיקה שתגדיר את תנאי הגידול ההולמים לבעלי החיים, ועל ידי הפסקת הסבסוד הישיר והעקיף לתעשיות המזון מן החי, שהן בזבזניות בצורה קיצונית, מזהמות, אכזריות ותורמות לתחלואה ולפגיעה בבריאות. כאשר מחירי המוצרים מן החי יבטאו את העלות האמיתית שלהם, צריכת הבשר תצטמצם מאוד. אם זה נשמע מופרך, נסו לחשוב מדוע חברות רבות שסוחרות במוצרים מן החי משקיעות בתחליפים למיניהם? מדובר באנשי עסקים שמזהים מגמות ואת הכיוון שאליהן הן הולכות. מרכיב נוסף הוא כמובן חינוך, החל בגן הילדים. גם את צליית הבשר במרחב הציבורי צריך להגביל בשל זיהום העשן והריח. זה נכון במיוחד באתרים ציבוריים משותפים, כגון חניוני רשות הטבע והגנים, חופי ים, אתרי טבע וכו'".

9. מי הם המרוויחים העיקריים ממנהג המנגל הלאומי? בעליהם של רשתות מזון גדולות, למשל. "אלו ודאי לא בעלי החיים", אומר פרופ' אביאלי. "גם לא החקלאים המגדלים, העובדים בתעשיית המזון מן החי שמשתייכים גם הם למוחלשים והמנוצלים, וגם לא עובדי רשתות השיווק. הנהנים העיקריים הם בעלי חברות השיווק והסופרמרקטים, שעושים כל מאמץ להגביר את צריכת הבשר, תמיד, וביום העצמאות בפרט".

האם הציבור הרחב לא נהנה ממבצעי יום העצמאות? "לכאורה כן, כי מה יותר טוב מבשר בזול?", אומר פרופ' אביאלי. "אבל בטווח הבינוני והארוך זה פוגע בבריאות הסועדים, מזהם את הסביבה, פוגע בכדור הארץ וחייב להיפסק. בעוד כמה שנים יהיו מוזיאונים שבהם יציגו את תעשיית המזון מן

החי כפי שהיום מציגים את העבדות. צריך לזכור שבארה"ב של לפני 150 שנה עבדות נחשבה למצב טבעי. לדעתי תעשיית בעלי החיים לא פחות נצלנית, אכזרית ולא מוסרית מן העבדות".

10. האם ניתן, אם בכלל, לחגוג את יום העצמאות בלי מנגל — רגיל או טבעוני? הנה הצעה של אביאלי: "כבר כמה שנים שאנחנו מזמינים חברים לפלאפל ביום העצמאות. כמובן שגם הבחירה הזאת היא מורכבת מבחינה פוליטית, שכן מקורותיו של הפלאפל באוכלוסייה מוחלשת אחרת, אבל אני חי בשלום עם העובדה שפלאפל וחומס הם מאכלים פלסטיניים שגם אנחנו, הישראלים-היהודים, אוכלים".

11. בהדרגה, תוך הסתגלות לסגנון חיים נטול בשר, מסתננים למעמד המנגל ביום העצמאות רעיונות מטרידים שמערערים את המבנים המנטליים שמהם אנחנו מורכבים: כיצד קורה שבעוד אוכלי הבשר משבחים את טיב הנתחים ודנים במידת העשייה הרצויה, מתחדדים חושיהם של האחרים בתהייה על החיבור החברתי שנוצר בין חגיגות יום העצמאות, לטריפת בעלי חיים? איך נוצרה זיקה בין התרוממות רוח לבין ריח הבשר השרוף? עצם הרעיון שאפשר לשמוח בלי להתאכזר, מעלה גם שאלות באשר למשמעויות של מנגל טבעוני שמבוסס על דמיון לחלקי בעלי חיים, מוצריהם ומרקמם.